

УДК 343.1

РОЗУМНІ СТРОКИ В КОНТЕКСТІ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Вадим СОЛДАТСЬКИЙ,
асистент кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

SUMMARY

As a source of law in our country is recognized not only the European Court of Human Rights ruling that were made against Ukraine, but also the decisions taken against any other State that has ratified the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, that all decisions of the European Court of Human Rights recognized as a source law in Ukraine. Judicial precedent of legal nature is a solution in a particular case, which is binding on the courts of the same or a lower court in deciding similar cases serves as an exemplary model or interpretation of the law, which have no binding force.

Key words: reasonable time, European Court of Human Rights, legal precedent, human rights violations, criminal procedural deadlines.

АНОТАЦІЯ

Варто звернути увагу, що як джерело права в нашій державі визнаються не лише рішення Європейського суду з прав людини, які були винесені проти України, а й рішення, ухвалені проти будь-якої іншої держави, яка ратифікувала Конвенцію про захист прав людини й основоположних свобод, тобто всі рішення Європейського суду з прав людини визнаються як джерела права в Україні. Судовий прецедент із точки зору правової природи являє собою рішення в конкретній справі, що є обов'язковим для судів тієї ж або нижчої інстанції під час вирішення аналогічних справ чи слугує зразком тлумачення закону, що не має обов'язкової сили.

Ключові слова: розумні строки, Європейський суд із прав людини, судовий прецедент, порушення прав людини, кримінально-процесуальні строки.

Постановка проблеми. Аналіз нормативних актів дозволяє зробити висновок про відсутність чіткого визначення поняття розумних строків у кримінальному процесуальному законодавстві України, що прямо підтверджується відсутністю усталеної судової практики щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів, які зобов'язані забезпечувати дотримання таких строків. У зв'язку із цим варто звернути особливу увагу на рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), який неодноразово висловлювався щодо сутності розумних строків і необхідності їх дотримання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доцільність аналізу прецедентів Європейського суду з прав людини зумовлюється також тим, що рішення ЄСПЛ мають обов'язкову силу щодо країн, які ратифікували Конвенцію про захист прав людини й основоположних свобод 1950 р. Вона за своїм змістом не розкриває зміст принципово важливих правових понять. Цю функцію покликаний виконувати ЄСПЛ, рішення якого є принципово важливими, оскільки саме в них містяться положення, що дозволяють зрозуміти, наскільки ефективно та якісно дотримуються й забезпечуються права та свободи людини, наскільки гуманізованими є джерела національного права, а отже, і правова система держави.

Так, відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання практики та застосування рішень Європейського суду з прав людини» суди застосовують під час розгляду справ Конвенцію про захист прав людини й основоположних свобод та практику суду як джерело права. Отже, рішення Європейського суду з прав людини – це джерело права в національній правовій системі України; тобто кожний громадянин, підприємство, установа або організація, державні органи й органи місцевого самоврядування мають право

звертатися за захистом своїх прав із прямим посиланням на відповідне рішення Європейського суду з прав людини [1].

Мета статті – звернути увагу, що як джерело права в нашій державі визнаються не лише рішення ЄСПЛ, винесені проти України, а й рішення, ухвалені проти будь-якої іншої держави, яка ратифікувала Конвенцію про захист прав людини й основоположних свобод, тобто всі рішення ЄСПЛ визнаються джерелом права в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Судовий прецедент із точки зору правової природи являє собою рішення в конкретній справі, яке є обов'язковим для судів тієї ж або нижчої інстанції під час вирішення аналогічних справ або слугує зразком тлумачення закону, що не має обов'язкової сили. Схоже визначення надає Р. Давид, який розуміє судовий прецедент як рішення в конкретній справі, яке є обов'язковим для судів тієї ж або нижчої інстанції під час вирішення аналогічних справ або слугує зразком тлумачення закону, що не має обов'язкової сили.

Отже, прецедент – це рішення в справі, що має враховуватись під час подальшого розгляду аналогічної справи, обов'язковість якого залежить, як правило, від правової системи, у межах якої він існує. Наприклад, у сім'ї загальної норми права судовий прецедент визнається основним джерелом права, а в сім'ї традиційного права прецедент джерелом права не визнається взагалі.

Судові прецеденти складаються з двох частин: *ratio decidendi* та *obiter dictum*. *Ratio decidendi* – це та частина рішення суду, у якій викладаються норми права, на основі яких було вирішено цю справу, та яка містить принципи права, на основі яких суд приймає рішення. Це може бути також конкретна норма права або ж інша правова основа, спираючись на які судам належить приймати рішення. Саме ця частина рішення буде обов'язковою для всіх на-

ступних рішень судів, якщо їм доведеться розглядати аналогічні справи. Ratio decidendi формує правову основу, яка має нормативний характер і повинна застосовуватись щодо всіх інших осіб, а не лише сторін у конкретній справі.

Інша частина рішення отримала назву obiter dictum. За нею розуміються зауваження суду, зроблені ним із питань, які безпосередньо не входять у предмет судового рішення. На відміну від ratio decidendi ці висловлювання не формулюють той чи інший принцип права та не обґрунтовують рішення суду, а отже, не мають характеру обов'язковості. Правова природа рішень ЄСПЛ зводиться до того, що це судовий прецедент, який приймається на основі норм Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод і з метою їх належного тлумачення. Це, зокрема, зумовлюється тим, що фізичні та юридичні особи можуть звертатись із позовами про захист лише тих їхніх прав, які передбачаються Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод, а не щодо порушення будь-яких їхніх прав. Тому ЄСПЛ, ухвалюючи рішення, аналізує саме ту норму, яку ніби було порушено з боку держави, надає тлумачення цієї норми з метою уникнення подальшого її порушення країною, проти якої порушено справу, та всіма іншими країнами, які визнали юрисдикцію цієї європейської судової інстанції.

Україна є країною, проти якої щорічно подається чи не найбільше заяв, а з огляду на те, що більшість цих скарг пов'язуються з порушенням прав людини під час здійснення досудового розслідування чи судового провадження, необхідно звернути увагу на рішення ЄСПЛ, зокрема й ті, які стосуються розумних строків у кримінальному процесі.

Європейський суд із прав людини у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що значення гарантії розумного строку полягає в тому, що обвинувачений, який не скоював караного діяння, повинен мати можливість виправдати себе без зволікань, тоді як обвинувачений, вину якого доведено, не має піддаватись додатковому покаранню у формі надмірних зволікань із розглядом його справи, що може мати негативні наслідки для інших його прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод. Розглянемо детальніше такі аспекти.

Критерії визначення розумності строків, передбачені кримінальним процесуальним законодавством України, фактично не було сформульовано вітчизняною науковою думкою, а запозичено з міжнародного досвіду, зокрема, з рішень Європейського суду з прав людини. У цьому контексті варто звернути увагу на рішення ЄСПЛ «Кеніг про Федеративної Республіки Німеччина», у якому чи не вперше було сформульовано критерії визначення розумності процесуальних строків у кримінальному провадженні. Кеніг був громадянином Федеративної Республіки Німеччина, за спеціальністю – лікарем; у 1960 р. він відкрив власну клініку та спеціалізувався на пластичній хірургії. 16 жовтня 1962 р. Регіональне медичне товариство звернулось до Медичного суду при Адміністративному суді Франкфурта з позовом про порушення заявником професійної етики. 9 липня 1964 р. його було визнано негідним займатися медичною практикою. У 1967 р. було відкликано дозвіл йому тримати клініку, а в 1971 р. – і дозвіл на заняття медичною практикою. У 1972 р. проти нього було порушено кримінальне переслідування за незаконне заняття медичною діяльністю.

Відповідно до п. 99 Рішення ЄСПЛ «Кеніг проти Федеративної Республіки Німеччина» розумний строк розгляду в сенсі п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й

основоположних свобод оцінюється з огляду на обставини справи. Вивчаючи розумність строків кримінального процесу, суд звертає увагу inter alia (поміж іншим) на складність справи, поведінку заявника та рух справи в адміністративних органах і судах. Такі ж висновки було сформовано в рішеннях у справах Неймастера та Рингейзена. Тому суд, як і заявник, вважає, що ті ж критерії мають застосовуватись у цій справі під час розгляду питання, чи перевищила тривалість процесу в адміністративних судах строк, про який ідеться в п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод.

Таким чином, ЄСПЛ на підставі згаданих судових рішень сформулював критерії, якими необхідно керуватись під час визначення меж розумності процесуальних строків і які внаслідок проведення кодифікації було імплементовано до національної правової системи України. Відсутні визначення чітких меж самих критеріїв, тобто вони виступають як певні орієнтири, проте саме визначення розумних строків має здійснюватись під час розгляду кожної конкретної справи. Це, власне, і було продемонстровано самим ЄСПЛ, який у наступних рішеннях визначав межі розумності процесуальних строків у кожній конкретній справі з огляду на згадані критерії та деталізував їхній зміст.

Вирішуючи справу по суті, ЄСПЛ дійшов висновку про складність справи як із юридичної, так і з фактичної точки зору. Складність юридичної сторони справи полягала в існуванні колізійних норм у німецькому національному законодавстві у сфері медичного законодавства та належності існуючої колізії до компетенції вирішення ЄСПЛ. Фактична сторона справи полягала в складності самих матеріалів справи та великій кількості суб'єктів кримінального процесу.

Щодо поведінки учасників кримінального провадження й способу дії органів державної влади суд зазначив, що велика кількість часу знадобилася для розшуку свідків, які за час розгляду справи змінили прізвища або ім'я та місце проживання. Наприклад, одного зі свідків із прізвищем Ксіменс, суд Федеративної Республіки Німеччина зумів заслухати лише через 33 місяці, тобто майже через три роки після його першого виклику до суду, що може свідчити про нездійснення своєчасних дій щодо забезпечення участі свідків у судовому провадженні.

Велике значення суд приділив поведінці заявника. Доктор Кеніг часто змінював адвокатів, використав різні форми оскарження, а також представляв нові докази на різних стадіях кримінального процесу. Закликання нових адвокатів зумовлювало постійне відкладання справи у зв'язку з необхідністю ознайомлення з матеріалами справи, причому перший адвокат Кеніга представляв його інтереси майже протягом усіх стадій судового провадження. Постійне оскарження до різних інстанцій призводило до необхідності постійного передання документів з одного органу до іншого з метою правильного вирішення ними поданих скарг. Тобто суд фактично через поведінку Кеніга не міг вирішити справу по суті.

Відповідно до п. 103 аналізованого судового рішення ЄСПЛ схильний розділити позицію уряду Федеративної Республіки Німеччина, що заявник, представляючи нові докази після того, як свідків було заслухано, створював труднощі в розслідуванні справи. З матеріалів справи постає, що після того, як суд визначив склад свідків і згодом заслухав їх, доктор Кеніг звернувся з проханнями про заслуховування додаткових свідків 24 вересня 1970 р., 12 лютого 1973 р. та 25 серпня 1974 р. [2].

ЄСПЛ також звернув увагу, що проти доктора Кенига було порушено декілька кримінальних справ, які хоч і були взаємопов'язаними, проте розглядались різними судами. Це значно затримувало процес розгляду справи, адже обставини однієї з них повинні були підтверджуватись в іншій справі, а затримання їх розгляду призводило до затримання іншої справи. ЄСПЛ вважав, що застосування можливості суду об'єднати матеріали справи значно прискорило б процес розгляду справи по суті, що фактично не було зроблено судом.

Таким чином, даючи загальну оцінку всіх цих факторів, суд дійшов висновку, що затримки, викликані труднощами справи й поведінкою заявника, самі по собі не виправдовують тривалість судового розгляду. У ЄСПЛ склалась думка, що головна причина полягає в процесі ведення справи, тобто саме способі реалізації уповноваженими суб'єктами своїх повноважень. З огляду на це рішення було винесено на користь доктора Кенига, зокрема, воно мало значну цінність з огляду на встановлення критеріїв визначення розумності строків.

Як уже зазначалось, одним із критеріїв визначення розумності строків є поведінка учасників кримінального провадження. Цей критерій охоплює випадки, коли ні слідчий, ні прокурор або суддя не відповідають безпосередньо за дотримання розумних строків. Вони можуть здійснювати вплив на поведінку учасників кримінального провадження шляхом застосування заходів забезпечення кримінального провадження, заходів примусового характеру або інших заходів, проте безпосередньо сама особа відповідає за свою поведінку.

Яку поведінку варто вважати такою, що впливає на розумність строків, необхідно встановлювати в кожному окремому випадку, однак загалом можна окреслити певні межі поведінки учасників кримінального провадження, що суперечить розумності строків. Щодо цього критерію визначення розумності строків ЄСПЛ прийняв декілька рішень, які варто розглянути.

ЄСПЛ неодноразово називав поряд з іншими недоліками, які призвели до затягування розслідування й розгляду матеріалів кримінального провадження в судах України, незабезпечення державними органами явки учасників кримінального провадження для вчинення процесуальних дій, що призвело до порушення розумних строків у кримінальному провадженні.

Про такі порушення було зазначено в рішеннях ЄСПЛ «Коберник проти України» та «Рудніченко проти України».

Так, відповідно до Рішення ЄСПЛ «Коберник проти України» щодо заявника було порушено кримінальну справу, а 21 травня 2001 р. його було заарештовано. Після завершення досудового слідства 5 червня 2001 р. справу була направлено до Верховного суду Автономної Республіки Крим для розгляду по суті. Лише 22 травня 2006 р. Апеляційний суд Автономної Республіки Крим визнав заявника винним у вчиненні ним злочинів і призначив покарання у вигляді позбавлення волі строком на 15 років із конфіскацією майна. Отже, тривалість досудового тримання заявника під вартою становила 7 років [3]. У своєму рішенні ЄСПЛ зазначив, що державні органи України часто не забезпечували одночасну присутність усіх обвинувачених, несвоєчасно викликали всіх свідків і потерпілих та не застосовували до них передбачених законом заходів забезпечення кримінального провадження; органи держави не забезпечили технічну фіксацію процесу протягом вересня 2001 р. – серпня 2002 р., що зумовило необхідність постій-

ного перенесення слухання справи. Тобто органи держави без поважних причин не застосовували повноваження, надані їм саме для забезпечення повного, швидкого й неупередженого розслідування та розгляду справи.

У справі «Рудніченко проти України» ЄСПЛ зазначив, що справа необґрунтовано довго розглядалась саме у зв'язку з діями органів держави, а не учасників кримінального провадження, чим було порушено ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Суд узяв до уваги той факт, що після розгляду судом протягом року справи заявника її розгляд було розпочато знову у зв'язку зі звільненням головуючого в справі судді. При цьому нового суддю було призначено лише через чотири місяці, у зв'язку із чим розгляд справи було розпочато з початку. Окрім того, після розгляду справи одним суддею, який за віком пішов у відставку, було назначено іншого суддю, яка вже розглядала справу за участю обвинуваченого. Скориставшись своїм правом на самовідвід, передбаченим законодавством, голова суду відхилив самовідвід і зобов'язав розглядати справу суддю, яка фактично була не уповноважена на такий розгляд з огляду на наявні підстави для самовідводу.

Засудженого було заарештовано після скоєння злочину та на підставі ухвали слідчого судді взято під варту. Підставою такого рішення стали судимості засудженого, які були в нього за скоєння інших злочинів. Для правильного вирішення питання про взяття особи під варту та вирішення питання щодо винності особи в скоєнні злочину захисником засудженого було неодноразово подано клопотання про виклик свідка, показання якого мали стати вирішальними в справі. Однак суддя відмовив у цьому та навіть після вирішення справи по суті не надав стороні захисту доступ для ознайомлення з матеріалами справи.

Розглянувши справу, ЄСПЛ констатував порушення п. 1 ст. 5, ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, дійшовши висновку, що тримання заявника під вартою в період з 6 по 12 січня було незаконним, оскільки 6 січня заявника було затримано за підозрою у вчиненні злочину, проте тримання під вартою протягом 3 днів було задокументовано як покарання за незначне адміністративне правопорушення. Незаконність арешту заявника в період з 6 по 9 січня вплинула також на висновок ЄСПЛ про незаконність арешту заявника в період з 9 по 12 січня. Водночас ЄСПЛ звернув увагу, що практика накладення на особу адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту за формальних підстав із метою допиту цієї особи щодо розслідуваної кримінальної справи є повторюваною проблемою в Україні, яка розглядалась ЄСПЛ у численних рішеннях щодо України [4].

Таким чином, ЄСПЛ дійшов висновку, що порушення вимог щодо розумності строків сталося внаслідок дій сторони захисту (неодноразові звернення клопотань, подання скарг до вищих інстанцій, подання заяв про відвід судді), а саме внаслідок дій самого суду, який суттєво порушив права засудженої особи на захист та на розгляд обвинувачення проти неї в найкоротші строки.

Розглянемо питання щодо *початку перебігу строку кримінального провадження*. Згідно із ч. 5 ст. 28 та ч. 1 ст. 283 Кримінального процесуального кодексу України особа має право на розгляд обвинувачення проти неї в суді в найкоротший строк або на його припинення шляхом закриття провадження. Колегія авторів науково-практичного коментаря Кримінального процесуального кодексу України за загальною редакцією В. Тація вважають, що в сенсі тлумачення цієї частини доцільно проаналізувати, який

саме період варто брати до уваги для розуміння того, чи порушили державні органи, які ведуть процес, розумні строки. Здається, що положення цієї частини необхідно тлумачити в їх єдності із ч. 1 цієї статті. Розумними мають бути строки як на стадії досудового розслідування, так і в судовому провадженні, а також строки кримінального провадження загалом.

Важливим є початковий момент перебігу розумного строку та його закінчення. ЄСПЛ у своїх рішеннях підкреслював, що під час визначення тривалості провадження в кримінальній справі варто враховувати строк із моменту пред'явлення особі «обвинувачення» в самостійному та істотному значенні цього терміна.

У зв'язку з тим, що ст. 28 Кримінального процесуального кодексу України не містить вказівку про початок (момент), коли необхідно враховувати перебіг строку кримінального провадження, для визначення такого моменту варто звернутись до практики ЄСПЛ. Європейський суд із прав людини вказує, що відлік перебігу строку кримінального провадження починається з моменту пред'явлення обвинувачення в широкому сенсі. Сюди включається арешт, початок слідства, коли особі повідомляють про підозру, повідомлення про кримінальне переслідування та інші дії, що припускають схожі затвердження та здійснюють істотний вплив на становище підозрюваного.

Така правова позиція знайшла відображення в рішеннях ЄСПЛ «Екле проти Федеративної Республіки Німеччина» 1982 р., відповідно до якого Г. Екле та його дружина займались постачанням у кредит матеріалів для будівництва майданчиків. Діяльність їх фірми протягом 1959–1867 рр. стала предметом трьох самостійних кримінальних справ.

У цьому рішенні ЄСПЛ зазначив, що в кримінальних справах «розумний строк», про який ідеться в п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, починається з моменту, коли особі «пред'явлено звинувачення». Це може відбутись раніше, ніж справа потрапить до суду, зокрема, з дати арешту, з дати, коли зацікавлену особу було офіційно повідомлено, що проти неї порушено кримінальну справу, або з дати, коли було розпочато попереднє слідство. «Звинувачення» для цілей п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод можна визначити як офіційне повідомлення особи компетентною владою, що є підстава стверджувати, що нею скоєно кримінальний злочин [5].

Таким чином, тривалість процесу, який розглядався на предмет відповідності вимогам п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, становила 17 років і 3 тижні (з 1 січня 1961 р. по 23 січня 1978 р.).

У світлі всіх факторів (таких як економічний злочин, масштабність справи, яка охоплювала декілька країн, те, що це був один із перших таких великих злочинів на той час у Німеччині, завантаженість судових палат і нестача суддів) ЄСПЛ дійшов висновку, що труднощі розслідування та поведінка заявників самі по собі не виправдовують тривалість судової процедури; одна з головних причин полягає в тому, як вели справу судові органи.

Отже, розумні строки мають починатись значно раніше, ніж складення обвинувального акта, тобто з моменту, коли особу було повідомлено про потенційну можливість притягнення її до кримінальної відповідальності або розпочато активні слідчі дії для досягнення такої мети. Суд дійшов висновку, що компетентні органи не діяли з необхідною старанністю та раціональністю, тому Федеративну Республіку Німеччина було визнано винною в порушенні

ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод.

У п. 1 Постанови «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» від 17 жовтня 2014 р. Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ зазначив: «Відповідно до практики Європейського суду з прав людини, визначаючи межі перебігу таких строків, слід виходити з такого: у кримінальному провадженні враховується як період досудового розслідування, так і період судового розгляду й апеляційного провадження. При цьому перебіг строків у кримінальному провадженні починається із часу, коли особі повідомлено про підозру, або з моменту затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, а закінчується в момент, коли вирок набрав законної сили або кримінальне провадження закрито в цілому чи щодо конкретної особи» [6].

Висновки. Таким чином, кримінально-процесуальні строки (процесуальні строки в кримінальному провадженні) – це визначені законодавством України або встановлені слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом певні проміжки чи моменти часу, з перебігом або настанням яких виникають, змінюються чи припиняються певні правові наслідки, які гарантують дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження та забезпечуються за допомогою державно-правового примусу. Процесуальні строки в кримінальному провадженні пронизують усю кримінально-процесуальну діяльність. Вони регламентують часові межі здійснення досудового розслідування й судового провадження, проведення слідчих дій, строки оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчих і прокурорів, строки апеляційного, касаційного оскарження, перегляд справ Верховним Судом України та за нововиявленими обставинами, розгляд клопотань уповноваженими суб'єктами, ознайомлення з матеріалами справи тощо.

Процесуальні строки є ознаками стадій кримінального провадження. Строковість стадій є вимогою повного, швидкого й неупередженого розслідування обставин справи та є необхідним для недопущення свавільного затягування справи й обмеження прав учасників кримінального провадження.

Особливим видом процесуальних строків є розумні строки в кримінальному провадженні. У доктрині кримінально-процесуального права під розумними строками розуміють найкоротший строк розгляду й вирішення кримінальної справи, проведення процесуальної дії або винесення процесуального рішення, який є достатнім для надання своєчасного (без невинуватих зволікань) судового захисту порушених прав, свобод та інтересів, досягнення мети процесуальної дії, загалом завдань кримінального провадження.

Вимога розумності строків є досягненням не національної, а саме загальноправової наукової думки, тому її закріплення в національній правовій системі є доцільним і необхідним. Варто зазначити, що виокремлення розумних строків як окремого виду процесуальних строків є неправильним з огляду на те, що всі строки в кримінальному провадженні мають бути розумними. Відповідно, виокремлення поряд із такими строками «нерозумних» строків є неправильним.

Відсутність чіткого визначення поняття розумних строків у кримінально-процесуальному законодавстві України та критеріїв їх встановлення зумовлює необхідність у зер-

ненні особливої уваги на практику Європейського суду з прав людини, який у своїх рішеннях неодноразово висловлювався щодо сутності розумних строків і необхідності їх дотримання.

Однією з особливостей процесуального строку та водночас його відмінністю від часу є інструментальний характер строку, тобто його можливість здійснювати регулятивний вплив на суспільні відносини, які виникають під час досудового розслідування кримінальних правопорушень і судового провадження. Здійснення кримінального провадження інколи передбачає необхідність зупинення процесуальних строків та їх поновлення. Саме можливість здійснення таких дій із процесуальними строками виражає їхній штучний характер.

Порівняння національного кримінально-процесуального законодавства України з правовими системами інших держав у частині розвитку процесуальних строків у кримінальному провадженні дозволяє зробити висновок про достатньо високий рівень національного законодавства. Однак водночас вважаємо дещо неправильним залишатись на досягнутому рівні. Тому необхідно продовжувати наукові пошуки щодо розвитку інституту процесуальних строків у кримінальному провадженні з метою забезпечення належного правового регулювання кримінально-процесуальних відносин.

Список використаної літератури:

1. Кирилук Д. Вопросы национальных особенностей отвода судей на Украине / Д. Кирилук // Юридическая практика. – 2005. – № 40. – С. 14–15.
2. Кениг проти Федеративної Республіки Німеччина : Рішення Європейського суду з прав людини від 28 червня 1978 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://european-court.eu/uploads/ECHR_Konig_v_Germany_28_06_1978.doc.
3. Коберник проти України : Рішення Європейського суду з прав людини від 25 липня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/file/30435>.
4. Рудніченко проти України : Рішення Європейського суду з прав людини від 11 липня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/file/30690>.
5. Екле проти Федеративної Республіки Німеччина : Рішення Європейського суду з прав людини від 15 липня 1982 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://european-court.eu/uploads/ECHR_Eckle_v_Germany_15_07_1982.doc.
6. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14>.